

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук,
доцента Резнікової Наталії Володимирівні
на дисертацію Гапонової Еліни Олександрівни
на тему: «Сучасні тенденції розвитку світового ринку медичних послуг»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і
міжнародні економічні відносини

Актуальність теми дослідження

Сучасний етап розвитку світового господарства характеризується активним включенням сфери послуг в міжнародну торгівлю. Виробництво і споживання медичних послуг у XX-му столітті здійснювалося переважно всередині кордонів держави, але в XX-му столітті під впливом процесу глобалізації відбувається посилення взаємозалежності національних ринків. Розширення географії надання якісних медичних послуг і поява нових учасників ринку ведуть до зростання міжнародної конкуренції в цій сфері. Міжнародна торгівля медичними послугами, міграція фахівців охорони здоров'я, поява нових методів лікування, впровадження телемедичних технологій поряд зі стандартизацією виробництва і споживання медичних послуг є принципово новими тенденціями, які супроводжують формування світового ринку медичних послуг на інноваційній основі.

В умовах несформованого нового технологічного укладу і глибоких демографічних зрушень всі аспекти, пов'язані з поліпшенням якості і продовженням тривалості життя людей, набувають визначальне значення як для розвинених країн, так і тих, що розвиваються. У зв'язку з цим ринок медичних послуг, як і ринки багатьох інноваційних товарів і послуг, має величезний потенціал зростання. Динамічний розвиток міжнародної торгівлі медичними послугами в умовах глобалізації передбачає активну інтеграцію України в цей процес.

Світовий ринок медичних послуг як окремих сегмент міжнародних економічних відносин є недостатньо дослідженим. Багато в чому це пов'язано з

тим, що експертно-аналітична робота концентрується переважно на внутрішньодержавних аспектах розвитку охорони здоров'я окремих країн і регіонів. Крім того, хоча окремі питання, визначені темою дослідження, і розглядалися в ряді наукових публікацій, існує простір для наукового пошуку в даній області. Розробка даної теми може бути розширена і поглиблена в напрямку докладного вивчення тенденцій розвитку світового ринку медичних послуг, а також українського ринку медичних послуг в прив'язці до глобальних тенденцій. Все вище викладене визначає актуальність дисертаційного дослідження Гапонової Е. О. «Сучасні тенденції розвитку світового ринку медичних послуг» і детермінує теоретичну і практичну значущість обраної теми.

Зв'язок дисертаційної роботи з напрямками наукових досліджень

Теоретичні та методичні положення, практичні рекомендації, висновки та пропозиції дисертаційного дослідження Гапонової Е. О. виконані відповідно до напрямів науково-дослідної роботи кафедри міжнародного бізнесу та економічної теорії факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Інституційні перетворення в умовах сучасного розвитку світової економіки» (№ державної реєстрації 0117U004876), у межах якої здійснено обґрунтування стратегічних напрямів інтеграції України до світового ринку медичних послуг (довідка № 4002/31-а від 19.02.2018 р.), а також науково-дослідної теми Харківського національного медичного університету «Історичні, економічні, політичні та соціокультурні аспекти розвитку охорони здоров'я» (№ державної реєстрації 0114U003392), у межах якої здійснено дослідження детермінант розвитку світового ринку медичних послуг в умовах глобалізації (довідка № 64/18 від 21.03.2018 р.).

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ознайомлення зі змістом та структурою дисертаційної роботи Гапонової Е. О. дає підстави стверджувати, що в ній чітко сформульовано актуальність теми, мету і завдання дослідження, об'єкт і предмет аналізу, а також обґрунтовано наукову новизну та практичне значення результатів дослідження. Аргументованість, достовірність та обґрунтованість висновків і рекомендацій визначається сукупністю викладених наукових результатів, що базуються на глибокому аналізі фахової літератури, у тому числі праць зарубіжних науковців, фактологічного матеріалу, статистичних даних.

У процесі виконання дисертаційної роботи автором опрацьовано значну кількість наукової літератури за темою дисертації, статистичних звітів та аналітичних матеріалів. Інформаційною базою дослідження стали результати власних наукових досліджень, монографічні та інші публікації зарубіжних і вітчизняних вчених, офіційні статистичні й аналітичні матеріали міжнародних організацій (ВООЗ, СОТ, МВФ, ОЕСР, Європейської комісії), експертні оцінки рейтингових агентств, законодавчі та нормативні документи Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, офіційні матеріали Державної служби статистики України.

Обґрунтованість та достовірність основних наукових положень, висновків та рекомендацій дисертаційної роботи Гапонової Е. О. підтверджуються також використанням широкого спектра загальнонаукових та спеціальних методів наукового дослідження: поєднання абстрактного й конкретного методів (для дослідження сутності поняття «світовий ринок медичних послуг» – п. 1.1); логічний та історичний методи (при дослідженні глобалізаційних тенденцій розвитку світового ринку медичних послуг – п. 1.2); системний аналіз і синтез (для узагальнення методичних підходів до дослідження світового ринку медичних послуг – п. 1.3); комплексний системний аналіз (при характеристиці структурних зрушень на світовому ринку медичних послуг – п. 2.1); метод порівняльного аналізу (для проведення компаративного аналізу національних

моделей систем охорони здоров'я – п. 2.2); статистичний метод якісного оцінювання (для аналізу лібералізації світової торгівлі медичними послугами в умовах конкурентного середовища – п. 2.3); метод аналогій, логічний аналіз (для дослідження впливу глобальних технологій на розвиток світового ринку медичних послуг – п. 3.1), методи економіко-математичного моделювання (для характеристики особливостей розвитку та порівняльної оцінки ефективності національної системи охорони здоров'я України – п.3.2), індукції та дедукції (при обґрунтуванні стратегічних пріоритетів розвитку ринку медичних послуг України та його ефективної інтеграції до світового – п.3.3).

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи полягає у поглибленні теоретико-методичних засад дослідження сучасних тенденцій розвитку світового ринку медичних послуг, а також обґрунтуванні стратегічних пріоритетів інтеграції України до світового ринку медичних послуг у контексті його інформатизації.

Автором запропоновано визначення терміну «медична послуга», як складової медичної допомоги, її конкретизації, а саме комплексу професійних дій медичних працівників, спрямованих на якісну зміну показників здоров'я пацієнта, що має вартісну оцінку, стандартизується і регламентується державними органами (стор. 34). Крім того, було уточнено, що на відміну від «медичної послуги», що має переважно соціально-економічний зміст, «медична допомога» має, перш за все, соціально-психологічну і медичну спрямованість, не обтяжену вартісними міркуваннями. Це пов'язані, але не тотожні види діяльності, причому медичні послуги носять необов'язковий, комплементарний характер відносно медичної допомоги.

На основі аналізу методичного апарату дослідження ринку медичних послуг запропоновано структурно-логічну схему дослідження сучасних тенденцій розвитку світового ринку медичних послуг, яка спирається на комплексне використання загальних та спеціальних методів дослідження, а

саме: поєднання системного та історико-логічного аналізів, структурно-факторного, компаративного та кореляційного аналізів, економіко-математичного моделювання, стратегічного та SWOT-аналізів тощо. Особливістю розробленого автором алгоритму дій є те, що він створює передумови для використання новітніх підходів до аналізу суперечливості глобалізаційних тенденцій розвитку світового ринку медичних послуг та обґрунтування стратегічних пріоритетів розвитку ринку медичних послуг України та його ефективної інтеграції до світового (стор. 78).

Заслугує на увагу науково-практичні рекомендації щодо заходів інтеграції національного ринку медичних послуг України до світового: забезпечення ефективної роботи кожного закладу охорони здоров'я з урахуванням наявних можливостей, оновлення їх матеріально-технічної бази та медичної інфраструктури, акредитація медичних закладів з урахуванням вимог міжнародних стандартів, забезпечення незалежного контролю якості медичних послуг у закладах охорони здоров'я всіх форм власності й підпорядкування, ефективне впровадження глобальних інформаційно-комунікаційних технологій, розвиток кадрового потенціалу, розвиток медичного туризму, розвиток франчайзингу в системі охорони здоров'я. Зазначені заходи мають суттєво підвищити рівень конкурентоспроможності вітчизняної економіки на міжнародному рівні та покращити показники її зовнішньоторговельного балансу (стор. 178-190).

Повнота викладення результатів в опублікованих роботах

Отримані нові наукові положення дисертаційної роботи Гапонової Е. О., висновки і рекомендації повною мірою висвітлені автором у 23 наукових працях, серед яких 5 статей у наукових фахових виданнях України, зокрема 2 – у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних, 1 – у закордонному спеціалізованому періодичному виданні, 15 тез доповідей – у вітчизняних і міжнародних наукових конференціях. Загальний обсяг публікацій становить 7,6 д.а., із яких особисто автору належить 7,0 д.а. Обсяг

друкованих праць та їх кількість відповідає необхідним вимогам щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

Ознайомлення з публікаціями дає підставу зробити висновок – результати досліджень, авторські новації, узагальнення та удосконалення концептуально-методологічних положень, організаційні та методичні рішення, рекомендації достатньо повно викладені в друкованих працях Гапонової Е. О.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів

Отримані результати вказують на теоретичну цінність роботи та полягають в тому, що викладені автором у дисертаційній роботі теоретичні положення та практичні рекомендації забезпечують основу для реалізації сучасних тенденцій розвитку світового ринку медичних послуг в умовах глобалізації, а також формування напрямів та пріоритетів розвитку національного ринку медичних послуг України та його ефективної інтеграції до світового ринку медичних послуг. Основні результати дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних механізмів, заходів і пропозицій та використано у практиці зовнішньоекономічних відносин.

Наукова цінність та практична значимість одержаних результатів полягає у тому, що запропоновані теоретичні положення та методичні рекомендації можуть бути використані органами державної влади та комерційними установами з метою розробки аналітичних прогнозів та оптимізації управлінської діяльності.

Практичні рекомендації та пропозиції, викладені в дисертації, впроваджено в роботу Департаменту міжнародного співробітництва Харківської міської ради при підготовці програм міжнародного співробітництва у галузі медичного туризму (довідка про впровадження № 253/01-01-26 від 22.02.2018 р.) та Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації при здійсненні аналітичної діяльності та плануванні державної зовнішньоекономічної політики (довідка про

впровадження №01-23/1058 від 21.03.2018 р.), а також у роботі Комунального закладу охорони здоров'я Балаклійської районної ради «Балаклійська центральна клінічна районна лікарня» для підготовки науково-практичних конференцій, зустрічей іноземних делегацій, навчання медичних працівників з питань сучасних принципів організації охорони здоров'я й особливостей ринку медичних послуг у країнах ЄС та розробки організаційних заходів щодо надання медичних послуг іноземним громадянам як можливого напрямку розвитку медичного туризму в Харківській області (довідка про впровадження № 510/1 від 22.02.2018 р.).

Основні наукові положення та отримані результати дослідження використовуються у навчальному процесі кафедри суспільних наук Харківського національного медичного університету під час викладання навчальних дисциплін «Менеджмент і маркетинг в охороні здоров'я», «Менеджмент у медсестринстві» та «Основи економічних теорій» (довідка про впровадження № 67/18 від 20.02.2018 р.) та у навчальному процесі кафедри міжнародного бізнесу та економічної теорії і кафедри міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна під час викладання навчальних дисциплін «Міжнародний бізнес», «Міжнародні економічні відносини», «Світова економіка» (довідка про впровадження № 4002/32-а від 20.02.2018 р.).

Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації

Зміст автореферату відповідає темі, предмету та результатам дисертаційної роботи, ідентично узагальнює та відображає основні положення дисертації. Автореферат та дисертація оформлені відповідно до встановлених Міністерством освіти та науки України вимог. Стиль викладення матеріалів дослідження, наукових положень та рекомендацій відзначається логічністю і доступністю сприйняття.

Дискусійні положення та зауваження щодо до змісту дисертаційної роботи та автореферату

У цілому, позитивно оцінюючи наукове та практичне значення одержаних у процесі дослідження результатів Гапонової Е. О., слід відмітити деякі дискусійні положення та окремі недоліки, що мають місце в дисертаційній роботі.

1. Проведене автором теоретичне узагальнення наукових джерел щодо сутності світового ринку медичних послуг та специфіки його функціонування передбачало аналіз таких понять та категорій, як «охорона здоров'я», «медицина», «медична допомога», «медична діяльність», «медична послуга». Автору слід було б більш критично осмислити окремі із них в процесі трансформаційних змін, що відбуваються в характері надання медичних послуг під впливом технологічних та інформаційних рішень їхньої оптимізації. Зокрема, розглядаючи в теоретичному розділі дослідження медичну послугу через призму усталеного визначення таких її характеристик, як нематеріальність, невіддільність від виробника, неможливість транспортування і збереження, автор уникає наукової дискусії з приводу адаптивності окремих із перерахованих елементів до пояснення сучасних форм надання медичних послуг.

2. Зростання обсягів міжнародного ринку послуг охорони здоров'я відкриває можливість як для розвинених країн, так і тих, що розвиваються, скористатись перевагами світового ринку медичних послуг як специфічного елементу ринкової системи, що формує самостійний сектор виробництва нематеріальних благ. Сегментація ринків медичних послуг за спеціалізацією і стандартизація процесу їхнього надання в країнах з різним рівнем економічного розвитку стають драйвером росту як оздоровчого, так і медичного туризму. Поставлене автором за мету дослідження сучасних тенденцій розвитку світового ринку медичних послуг за запропонованою логікою осмислення носить здебільшого дескриптивний характер, лишаючи осторонь виявлення каналів впливу трансмісійного механізму останнього на економічне зростання

країн-надавачів послуг охорони здоров'я, що лише підвищило б практичне значення авторського доробку.

3. На потенціал медичного туризму, пов'язаного з торгівлею медичними послугами, дедалі потужніше чинитиме тиск міжнародна акредитація й сертифікація як одна із детермінант його розвитку. Індустрія медичного туризму ставатиме дедалі більш структурованою й базуватиметься на якості та безпеці медичних послуг та їхніх постачальників. Відтак нормативне регулювання ринку медичних послуг, хоча й впливатиме на підвищення якості останніх, створюватиме перепони на шляху його подальшої лібералізації. Водночас регулювання сфери охорони здоров'я розглядається дисертантом виключно з позицій оцінки ефективності її функціонування як галузі (сс.108-111, с.133). Проведене ґрунтовне дослідження тенденцій медичного туризму (стор. 93) могло б бути підсилене шляхом врахування рестриктивних ефектів регуляторної політики на подальший розвиток медичного туризму.

4. У підрозділі 3.2. дисертантом здійснено глибокий економічний аналіз функціонування ринку медичних послуг в Україні з його розподілом на державний та приватний. Втім, відомо, що якщо хвороба стає поштовхом до отримання послуг медичного туризму, оздоровчий туризм можна сприймати як просування послуг для здорових громадян, які хочуть утримати здоровий стан. Профілактика в такому разі може бути пов'язана з курортним туризмом, який зачіпає людей з хронічними захворюваннями або медичними показаннями до отримання оздоровчих послуг. Медичний, оздоровчий, spa-туризм і wellness-туризм включає: трансплантаційний туризм; туризм, що забезпечує репродуктивні права чоловіків та жінок; косметичну пластичну хірургію; стоматологічний туризм та інші. Дослідження набуло б більшої практичної цінності, аби автор визначила перспективні для України ніші застосування кадрового й технологічно-інфраструктурного потенціалу та актуалізувала специфічні й етичні ризики надання окремих медичних послуг.

5. Загальними умовами становлення ринкових відносин в сфері охорони здоров'я є наявність різноманіття в ній форм власності та видів

господарювання. Внутрішня конкуренція в кожній із груп товарів та послуг стає стимулом до зростання їхньої якості. Структура ринку послуг у сфері охорони здоров'я може бути охарактеризована, серед іншого, за ступенем обмеження конкуренції, ступенем легітимності ринку та територіальною ознакою. Фактор географічного розташування під впливом технологічних інновацій (телемедицина) та послуг медичного туризму поступово втрачає свою провідну роль, втім рівень доходів населення, зміни у його віковій структурі, якість та прогнозована тривалість життя визначають потенціал попиту на об'єкти купівлі-продажу на ринку послуг охорони здоров'я. Пропозиція на ринку послуг з охорони здоров'я визначається кількістю медичних послуг, які можуть бути надані у певний період часу за визначеною ціною. Виходячи із зазначеного, автору слід було б систематизувати моделі конкуренції на ринку медичних послуг й визначити їхній вплив на тенденції його розвитку.

Однак слід зазначити, що наведені вище дискусійні положення та зауваження не знижують наукової новизни, теоретичного і практичного значення дисертаційного дослідження.

Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам

Дисертаційна робота Гапонової Еліни Олександрівни є цільним, завершеним, самостійним науковим дослідженням, що виконане на належному теоретичному рівні. Структура та обсяг дисертації відповідають встановленим нормам. Основні наукові положення, теоретичні розробки та практичні рекомендації поглиблюють теорію і методологію дослідження циклічності розвитку глобальної економічної системи.

Зміст дисертації відповідає зазначеній меті та поставленим завданням, які повністю вирішені у процесі дослідження. Основні положення роботи, які виносяться на захист, мають елементи наукової новизни. Автореферат є автентичним за змістом і відображає основні положення дисертації. Наукові

положення, що виносяться на захист, повністю відображені у публікаціях здобувача, які відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України.

Подана до захисту дисертація характеризується науковим стилем, матеріал викладено в логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджуються результатами спостережень. Напрямок дисертаційного дослідження відповідає паспорту спеціальності 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота Гапонової Еліни Олександрівни на тему: «Сучасні тенденції розвитку світового ринку медичних послуг» за змістом і оформленням відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, зокрема, пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р.), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри світового господарства і
міжнародних економічних відносин
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Н. В. Резнікова

